Nybro kommuns
kulturmiljöprogram

KOPPARFLY

Örsjö socken

Länsstyrelsen
Kalmar län

NYBRO
KOMMUN

KALMAR·LÄNS·MUSEUM

Kulturmiljöprogrammet omfattar 33 områden på olika platser i kommunen.

Länsstyrelsen i Kalmar län beviljade medel till arbetet och Kalmar läns museum anlitades för det praktiska genomförandet.

1. Skoga
2. Lindshult
3. Kråksmåla
4. Torshult, Torshultamåla
5. Uvafors
6. Alsterbro, Sandslätt
7. Rugstorp, Abbetorp
8. Bäckebo
9. Målerås
10. Gullaskruv bruksort
11. Barkeström
12. Hälleberga
13. Applaryd
14. Gullaskruv säteri
15. Orrefors
16. Flygsfors
17. Gadderås
18. Skedebäckshult
19. Flerohopp
20. Gunnabo
21. Duvetorp
22. Kristvallabrunn
23. Brånahult
24. Holmen, Göttorp
25. Nybro stad
26. Kopparfly
27. Örsjö
28. Ebbehult
29. Gårdsryd
30. S:t Sigfrid
31. Brändebo
32. Agebo
33. Alsjöholm

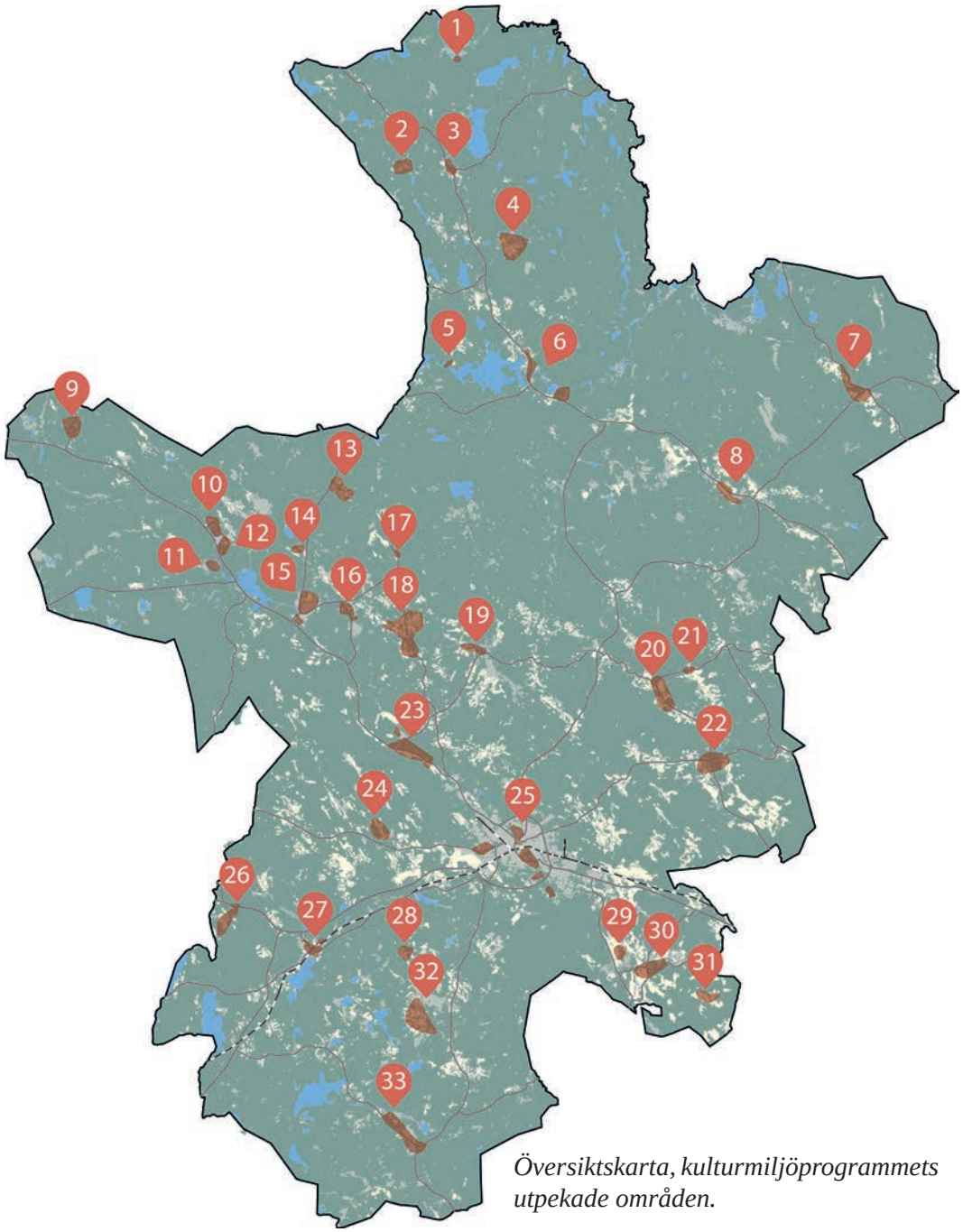

Översiktskarta, kulturmiljöprogrammets utpekade områden.

Läsanvisning

HUVUDOMRÅDE

Här lär du först känna kulturmiljön. Huvudområdet är ett större område som ger en övergripande kunskap om kulturmiljöns landskapliga förutsättningar och bredare historiska utveckling.

KÄRNOMRÅDE

Här får du en djupare beskrivning av områdets värden. Kärnområdet har särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt.

HISTORIK

Här hittar du berättelser om människor och andra viktiga företeelser som präglat kulturmiljön. En förklaring till varför de höga kulturhistoriska värdena finns på platsen.

I FRAMTIDEN

Här ges förslag på förhållningssätt inför framtiden för hur kulturmiljön kan bevaras och utvecklas.

I texten finns siffror inom parentes (1), de hjälper dig att hitta rätt i kartorna för huvud- och kärnområdet.

Bilder är tagna av Kalmar läns museum där inget annat anges.
Text: Susann Johannisson, Kalmar läns museum
Arkeologi: Helena Victor, Kalmar läns museum
Layout: Nybro kommun
Senaste revidering: 2024-12-12

Kulturmiljöerna i Nybro kommun är levande miljöer under ständig förändring. Därför finns det risk att utskriven eller tryckt kopia av kulturmiljöprogrammet inte är den senast uppdaterade versionen. På nybro.se finns den senaste versionen digitalt.

Kopparfly ligger i västra delen av Nybro kommun, gränsande till Förlångskvarn och Boda glasbruk. Kommungränsen mot Emmaboda kommun var tidigare länsgräns till Kronoberg.

Kring byn finns flera vackra betesmarker med en artrik flora som visar att området betats under lång tid. Gullviva, solvända, jungfrulin, lungrot, vippärt och månlåsbräken är några av de speciella växterna som finns här. Enstaka gamla, hamlade träd vittnar om lövtäkten som förr försåg gårdarnas djur med vinterfoder.

Huvudområde

Huvudområdet är ett större område som ger en övergripande kunskap om kulturmiljöns landskapliga förutsättningar och bredare historiska utveckling.

Flyet
Åmaden
Glasbruksleden
Holmakärret
Stora mossen
Bodasjön
4
Ekbacken
Boda
5
6
Husmaden
Kärragärde
Kärraån
Dammhagen
Stockamaden
Skarmaden
Villningen
Moskifteskälla
Johansborg
Fridhem
3
Malmen
HADDAMÅLA
Haddamåla
Trankärret
Gubbafallet
Finnamålen
Getön
15
Flyet
Nils
Åhägn
N
3 Riksväg 25
4 Bodasjön
5 Örsjöån
6 utskiftad gård
15 handgrävd kanal
Kopparfly huvudområde
Kopparfly kärnområde
Fornminne
Kommungräns
© Lantmäteriet, Geodatasamverkan

Beskrivning av huvudområdet

Kopparfly består dels av en, för Småland, traditionell, medelstor bondby, dels av en så kallad malm med småhusbebyggelse utmed en gammal väg. Vägsträckningarna i området är gamla, förutom väg 25 (3) som skär genom byns marker och delar den i två delar. Den nordvästra delen gränsar till Boda glasbruk. I norr gränsar byn till Bodasjön (4) och Örsjöån (5). På byns mark, strax söder om Bodasjön, finns ett modernt reningsverk från slutet av 1900-talet.

Drygt två kilometer norr om byn ligger en av de sedan laga skiftet, år 1834, utskiftade gårdarna (6). Mangårdsbyggnaden är en traditionell parstuga med tegeltak. Ladugård och uthus från 1900-talets början finns bevarade, liksom trädgård och hamlade askar. Här finns också ett uthus där den lokale profilen ”Boda-Kurre” hade sin speciella träningslokal, byggd för att träna cykling på hög enhjuling.

Den utskiftade gården (6) som ligger längst bort från bykärnan.

Träningslokalen där ”Boda-Kurre” övade cykling på hög enhjuling.

BODA-KURRE

Kurt Henriksson var en bondson från Kopparfly. När Kurt var 14 år började han som lärling i glashyttan vid Boda glasbruk. Han var intresserad av akrobatik och gick på lina, cyklade på enhjuling och gick på händer. Under 1960-talet började han uppträda på folkparker under namnet ”Boda-Kurre”. Parallellt med sitt arbete som glasblåsare uppträdde han över hela landet, under hela 1970- och 80-talen. Två gånger kom han med i Guiness rekordbok: 1979 för att ha gått på händer på vattentornet i Kalmar, 45 meter över marken och 1986 för att ha cyklat enhjuling över den sex kilometer långa Ölandsbron.

Lämningar efter äldre tider

Det finns bara enstaka registrerade fornlämningar i området. Förklaringen till det är mest troligt brist på inventering snarare än att det finns en brist på lämningar. Till de registrerade fornlämningarna hör en varggrop (7) från 1800-talet och en fyndplats för en stenyxa som tyder på att människor rört sig i eller bott i området redan på stenåldern. Utefter den äldre landsvägen finns flera väghållningsstenar. Alldeles utanför byns gräns i nordost finns den gamla kyrkvägen till Madesjö kyrka. Här finns en plats som kallas ”Helvetestrappor”, eftersom det var så svårt att bära likkistorna uppför branten. Andra registrerade lämningar från 1800-talet är två så kallade bebyggelselämningar (12, 13), med husgrunder och små odlingsytor från före detta torp eller backstugor.

Drygt 100 meter sydost om nuvarande broläget över Bodaån finns lämningar efter en kvarn som tillhört Kopparfly, Marslycke kvarn, med bland annat dammvall och utlopp[1]. Denna är inte registrerad som fornlämning. Det rör sig dock om en lämning som bör registreras[2]. Ett stenkast nordost om nuvarande bykärna finns lämningar efter det som skulle kunna vara ett medeltida byläge (8). I byn finns också lämningar efter två sågverk (9, 10) från 1940-talet.

Platserna finns kvar, men själva lämningarna är svåra att se och förstå. Vid den ena platsen finns en enkel träbyggnad som fungerade som barack där sågverksarbetarna sov, lagade mat och bodde under arbetsveckorna. Denna är dock förfallen. En källa eller öppen brunn, kallad brännvinsbrunnen (11), finns i byn och bör också betraktas som en äldre övrig lämning.

En av de väghållningsstenar som finns utmed den gamla vägen förbi Kopparfly malm.

1 Enligt inventering av Jarl karlsson, redovisad i Hembygdskrönikan 2011.

2 Ett par hundra meter norr om broläget har det funnits ytterligare en kvarn, (nr 13) enligt karta Förlångskvarn 1812. Det är inte känt om det finns någon lämning efter denna kvarn.

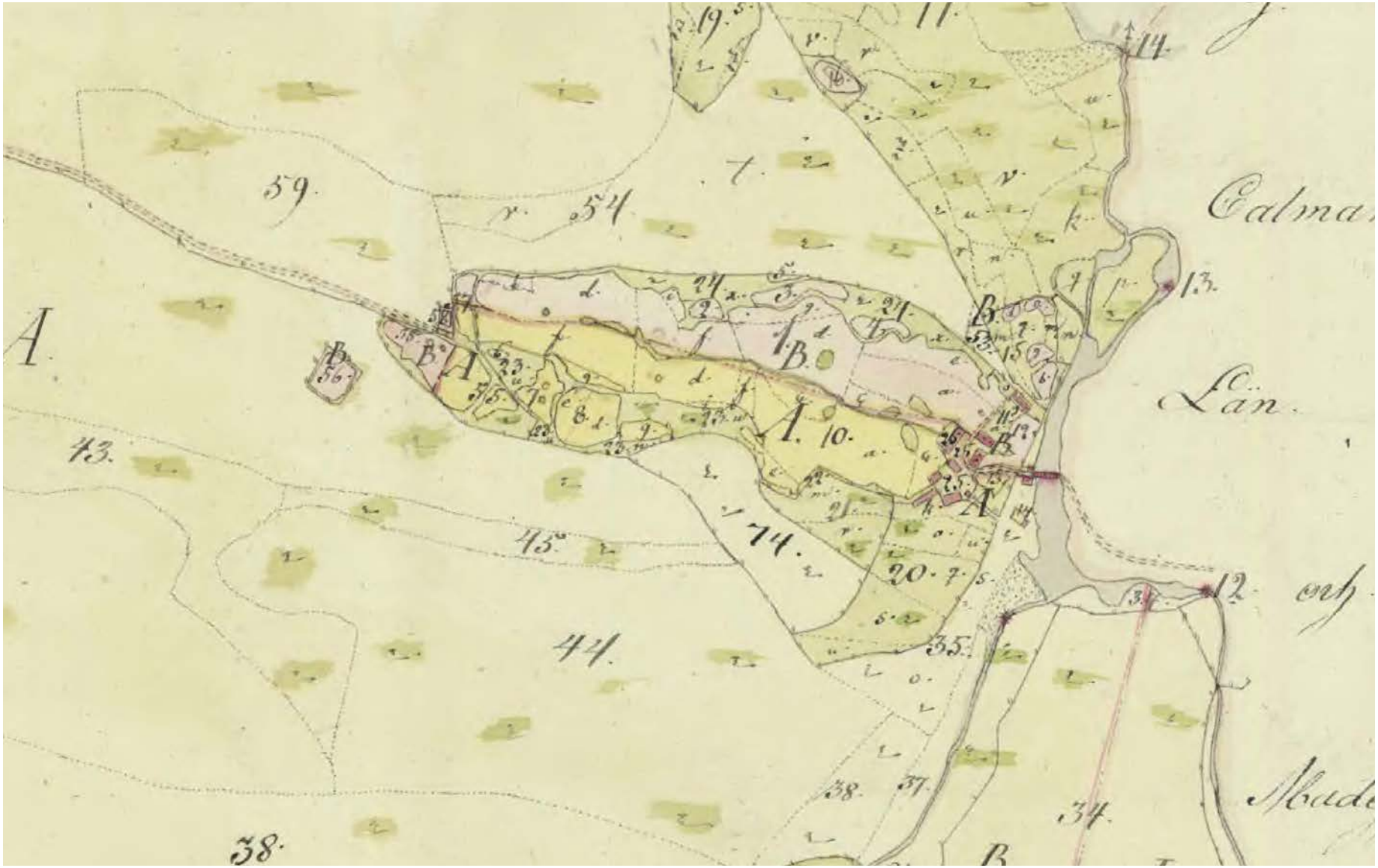

Kartan visar ett utsnitt ur storskifteskartan från 1812, över byn Förlångskvarn, senare Boda glasbruk. Kartan visar tydligt ån, broläget (det gamla, som ligger en bit norr om nuvarande), samt två röda stjärnor i bäcken söder om bron och en norr om, vilka är symboler för kvarnar. Den ena kvarnbyggnaden finns kvar än idag och den andra, Marslycke kvarn, finns kvar som en lämning i skogen, med bland annat dammvall. Denna plats är markerad som nummer 12 i denna karta och ligger på Kopparflys mark.

Madmarker

Namnet Kopparfly tyder på att det alltid funnits våtmarker i byn, vilka har kallats för olika namn, som fly, mad, kärr eller mosse. Än idag finns flera namn kvar som berättar om våtmarker och 1800-talets mossodlingar, som Nilsamossen, Lassakärr, Trankärret, Gubbafallet och Stockamaden. Äldre kartor visar hur alla gårdar i byn hade varsin smal remsa mark i byns utkant, i dess norra del mot Örsjöån. Denna indelning av gårdarnas marker visar hur otroligt betydelsefulla madmarkerna utmed åarna var i bondesamhället. De användes för att skörda hö (starrgräs) som växte naturligt på dessa mader, men också till fiske. Det finns också en handgrävd kanal från 1890-talet[3] (15), vilket är en tidstypisk företeelse. Denna grävdes för att dika ut markerna, så att man skulle få mer odlingsbar jord.

Kartan (som ligger med norrpilen till vänster) visar det stora projekt som grävandet av en kanal utmed hela byns västra sida innebar. Samarbete över bygränser och länsgränsen krävdes också. Detta är en tydlig yttring över behovet av att hitta nya sätt att försörja en växande befolkning vid slutet av 1800-talet. Att dika ut och odla mossar för att få mer åkermark är exempel på bybornas önskan att få det ekonomiskt bättre. Projekt av den här typen uppmuntrades också av myndigheterna.

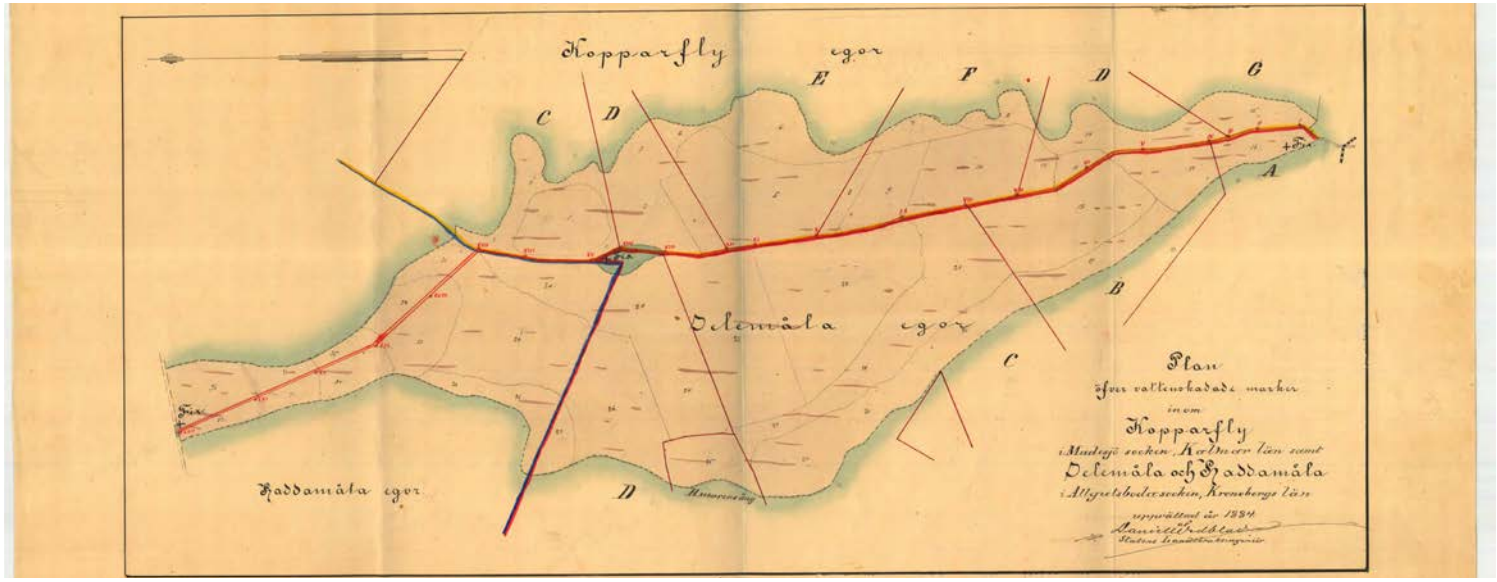

3 Kanalen går precis utmed hela bygränsen i väster, gemensam med byarna Sillamåla och Haddamåla i Algutsboda socken.

Kärnområde

Kärnområdet har särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt.

Kulturvärden inom kärnområdet

Kopparfly har ett kulturhistoriskt värde som exempel på en by med bevarad tät struktur där tre av gårdarna ligger kvar i den gamla bykärnan. Bevarade traditionella ekonomibyggnader, såsom ladugårdar i skiftesverk, är viktiga för upplevelsen av byn och förståelsen av gångna tiders levnadsförhållanden. Ett småskaligt bevarat odlingslandskap, med stenröjda åkrar, odlingsrösen, stenmurar, mossodlingar och äldre vägnät tillhör också. Den till byn hörande malmen är typisk, med småskalig malmbebyggelse.

Bondens landskap

Skog

Vatten

Symbolerna hänvisar till den speciella kulturmiljöprofil som togs fram för Nybro kommun 2019. I Kopparfly finns exempel på kulturmiljöer ur kategorierna bondens landskap, skog och vatten.

Villningen
Johansborg
Fridhem
Malmen
Trankärret
Gubbafallet
Finnamålen
Getön
Flyet
1
2
7
8
9
10
11
12
13
14
16
17
18
19
Numrering av objekt
Kopparfly kärnområde
Fornminne
Kommungräns
N
© Lantmäteriet, Geodatasamverkan

1 gamla byläget

2 malm, småhusbebyggelse utmed gammal väg

7 varggrop

8 möjligt medeltida byläge

9 sågverk

10 sågverk

11 brännvinsbrunnen

12 bebyggelselämning, husgrunder

13 bebyggelselämning

14 Finnmålen, tidigare torpmiljö

16 gårdsmiljö

17 gårdsmiljö

18 gårdsmiljö

19 stenkällare

Gamla byläget

Byn är, med sina sju gårdar, en typisk medelstor by i Smålands skogsbygd. Utmärkande för Kopparfly är att tre av gårdarna ligger kvar i det gamla byläget (1)[4]. Enligt bokverket Sveriges bebyggelse byggdes bostadshusen och ladugårdarna under perioden 1870–1910-tal.

Ladugårdar och uthus

Ladugårdarna har spetsiga, höga tak. Det tyder på att de ursprungligen var täckta med halm. Enstaka ladugårdar har bevarade tegeltak. Övriga tak har täckts med modern plåt eller eternit. I bykärnan finns också flera små garagebyggnader. Alla ekonomibyggnader har traditionell färgskala i falurött, vitt och svart. I en av ladugårdarna finns ett litet bymuseum. Ladugårdarna och uthusen centralt i byn är avgörande för byns karaktär och kulturhistoriska värde.

Ladugårdar och garage ligger grupperade utmed vägarna i vägkorsningen mitt i byn. Ladugårdarnas höga takvinklar kan ses som tecken på att de ursprungligen varit täckta med halmtak.

4 Gårdarna syns på kartan från 1834, men är troligen äldre än så.

Mangårdsbyggnaderna

Två mangårdsbyggnader i bykärnan är rödmålade och exempel på stora breda bostadshus i två våningar med dubbla fönsteraxlar i gavlarna. Mangårdsbyggnaderna ska vara från 1870 och 1890. Idag har de bara en skorsten, men båda har troligen haft två. De har förändrats med olika byten av material och byggnadsdelar, men ger en traditionell upplevelse tack vare fönster, panel och den faluröda färgsättningen. En av mangårdsbyggnaderna har tak av lertegel.

Till den ena gårdsmiljön hör en stenkällare och en sidobyggnad som kan ha fungerat som undantagshus och/eller drängstuga. Den är en stor byggnad i sig, troligen en parstuga, i två våningar. Väggarna består av brunmålade, bara timmerväggar, men har troligen varit panelklädda tidigare. Det är idag ovanligt med ålderdomliga hus som är målade med svart tjära direkt på timmerväggarna och inte panelade.

En av de tre mangårdsbyggnaderna placerade centralt i byn ersattes med ett nytt hus i början av 1920-talet. Den är gulmålad och är idag den bäst bevarade i sin stil.

Alla tre mangårdsbyggnader har glasverandor, vilket är typiskt för perioden 1890-tal till 1920-tal. Trädgårdarna är omgärdade med trästaket. Till trädgårdarna hör också (grus)gångar, stenstolpar och smides- eller trägrindar samt ett grönt kulturarv med träd, fruktträd, buskar och blommor.

Två av mangårdsbyggnaderna i bykärnan har liknande form. Enligt uppgift är det från cirka 1890 och ca 1870. Tillhörande trädgårdar, staket och grindar är viktiga delar i miljön. Den ena gården har stenkällare och sidobyggnad på tomten.

Vid den tredje gården i bykärnan ersattes en äldre mangårdsbyggnad med en yngre i början av 1920-talet. Dess form och stil är tidstypisk och välbevarad.

Möjligt medeltida byläge

En kort bit nordost om bykärnan finns en plats med flera stenrösen, stensträngar och strukturer som skulle kunna vara ett äldre byläge (8). En åker här kallas av byborna för Trädgårdsåkern.

Olika stensträngar och strukturer, samt namnet trädgårdsåkern, talar för att detta kanske kan vara ett äldre läge för byns första gård.

De utskiftade gårdarna

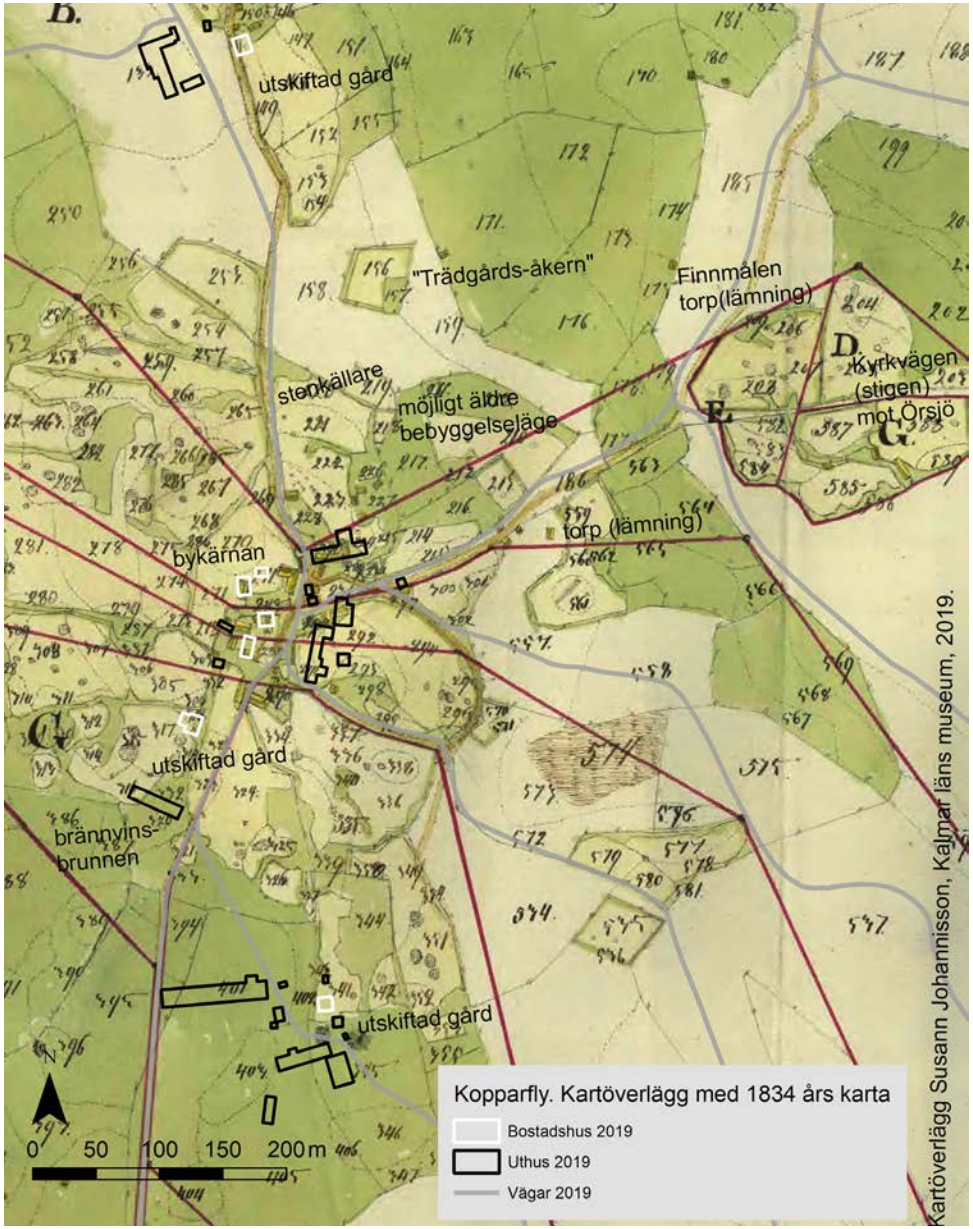

Precis söder om bykärnan ligger en av byns gårdar (16) som vid laga skifte bara flyttades ungefär 100 meter. Mangårdsbyggnaden, som är av samma typ som de två mangårdsbyggnaderna i bykärnan, ska vara från cirka 1880. På tomten finns en delvis bevarad fruktträdgård. Huvudentréns grusgång och grind har satts igen. Ladugården är en traditionell ladugård i skiftesverk, enligt uppgift, från cirka 1900. Utanför ladugården ligger en brunn, eller källa, som än idag kallas ”Bränneribrunnen” (11).

Den gård som flyttades bara 100 meter vid laga skifte.

Den andra utskiftade gården ligger mer för sig själv, ett par hundra meter söder om bykärnan (17). Mangårdsbyggnaden från tidigt 1925 var ursprungligen lika en av dem i bykärnan. Till miljön hör också ett äldre undantagshus. Ladugården, som är högrest, representerar 1930-talet. Alla hus är faluröda. Till miljön hör också ett nybyggt hönseri.

Denna gård ligger för sig själv en bit söder om by, typiskt för en utskiftad gård. Den har en tidstypisk mangårdsbyggnad från 1920-talet, en ladugård från 1930-talet och ett bevarat tidigare undantagshus.

En av de utskiftade gårdarna med mangårdsbyggnad och ladugård från 1880. Trädgård med vackert staket, smidesgrind och grindstolpar i sten. En stenkällare för vinterförvaring av potatis, samt en vällingklocka finns också på gården.

Den tredje gården (18) ligger några hundra meter norr om bykärnan, utmed en mindre väg som under andra halvan av 1900-talet blev huvudväg in till byn. Läget är typiskt för en utskiftad gård.

Mangårdsbyggnaden från 1880 är byggd i två våningar, med något förskjuten mittaxel, och två skorstenar. Det utseende den har idag är ett resultat av olika förändringar (huset byggdes om på 1950-talet och fick reveterade fasader. Under slutet av 1900-talet ”återställdes” huset efter 1950-talets ombyggnad). Den faluröda träpanelen och övrig färgsättning upplevs som traditionell.

Till gårdsmiljön hör det viktiga staketet, som tydligt skiljer trädgården från fägården. Runt huset finns fruktträdgård, grusgångar och grind. Gårdens stenkällare visar hur viktig potatisen var i det självförsörjande bondesamhället, från mitten av 1800-talet och cirka 100 år framåt. Stenkällaren har också en vällingklocka.

Ekonomibyggnaderna är samlade kring ”fägården”, med en stor sammanbyggd vinkelbyggnad, rymmande ladugård, stall, loge och vagnbod samt två fristående garagebyggnader. Ekonomibyggnaderna har ett stort kulturhistoriskt värde i gårdsmiljön.

Odlingslandskapet

Runt gårdarna breder ett vackert och brukat odlingslandskap ut sig, med åkrar, ängar och äldre brukningsvägar. Åkrarna är stenröjda och ganska stora för att vara i Smålands inland. De undanröjda stenarna ligger i stenmurar och odlingsrösen. Den har också använts att bygga stenkällare (till exempel nummer 19).

Bilderna ovan: Finnmålen (14) kallas en plats en bit ifrån bykärnan. Detta var inte bara en stenig plats där ett av byns torp låg, utan det var också en bördig plats, med ganska stora åkrar. Ytan delades in så att flera av byns bönder hade varsin del här. Flera av åkrarna stenröjdes i slutet av 1800-talet.

Nere t.h: En stenkällare som troligen är äldre än 1834, eftersom den syns på skifteskartan.

Kopparfly malm

Kopparfly malm (2) ligger långt ifrån bykärnan och den bördiga marken, på mer obrukbar mark. Läget - i förhållande till byn och utmed landsvägen - och husens skala är typisk för malmbebyggelse. Bebyggelsen består av en rad småhus där olika hantverkare tidigare bodde och verkade. Kopparfly malm har 11 hus. Sju i ett pärlband utmed vägen och fyra i vägkorsningen. Även om husen har byggts om i modern tid berättar läget och skalan om dess ursprung.

Ett av husen, det enda som ligger på vägens södra sida, är särskilt ålderdomligt. Trots den lilla skalan och de fattiga förutsättningarna finns tillhörande trädgård och uthus till varje ställe. Typiskt är att trädgården är omgärdad av staket, häck eller stenmur och att det finns grind, grusgång och någon form av äldre växtmaterial, som till exempel fruktträd. Ytor som varit eller är potatisland (grönsaksland) och bete finns också. En liten ladugård finns bevarad och flera uthus av olika ålder.

Malmbebyggelsen ligger på frånstyckade tomter. Dessa är inte torp utan kallades lägenhetsbebyggelse, som var ett vanligt fenomen under perioden slutet av 1800-talet till början av 1900-talet. Flera av ställena har tidstypiska namn som Blomkulla, Rosenäng och Bergdal.

MALMBEBYGGELSE
Miljö med enkla bostads- och ekonomibyggnader på byns gemensamma mark, ofta i utkanten av bykärnan. Invånarna utgjordes av bondesamhällets obesuttna (utan fast egendom) och ofta av hantverkare.

Den bäst bevarade av stugorna på malmen. Den har ålderdomlig stil och gamla byggnadsdetaljer, som tak av lertegel och bräddörr med dekorativ dörromfattning.

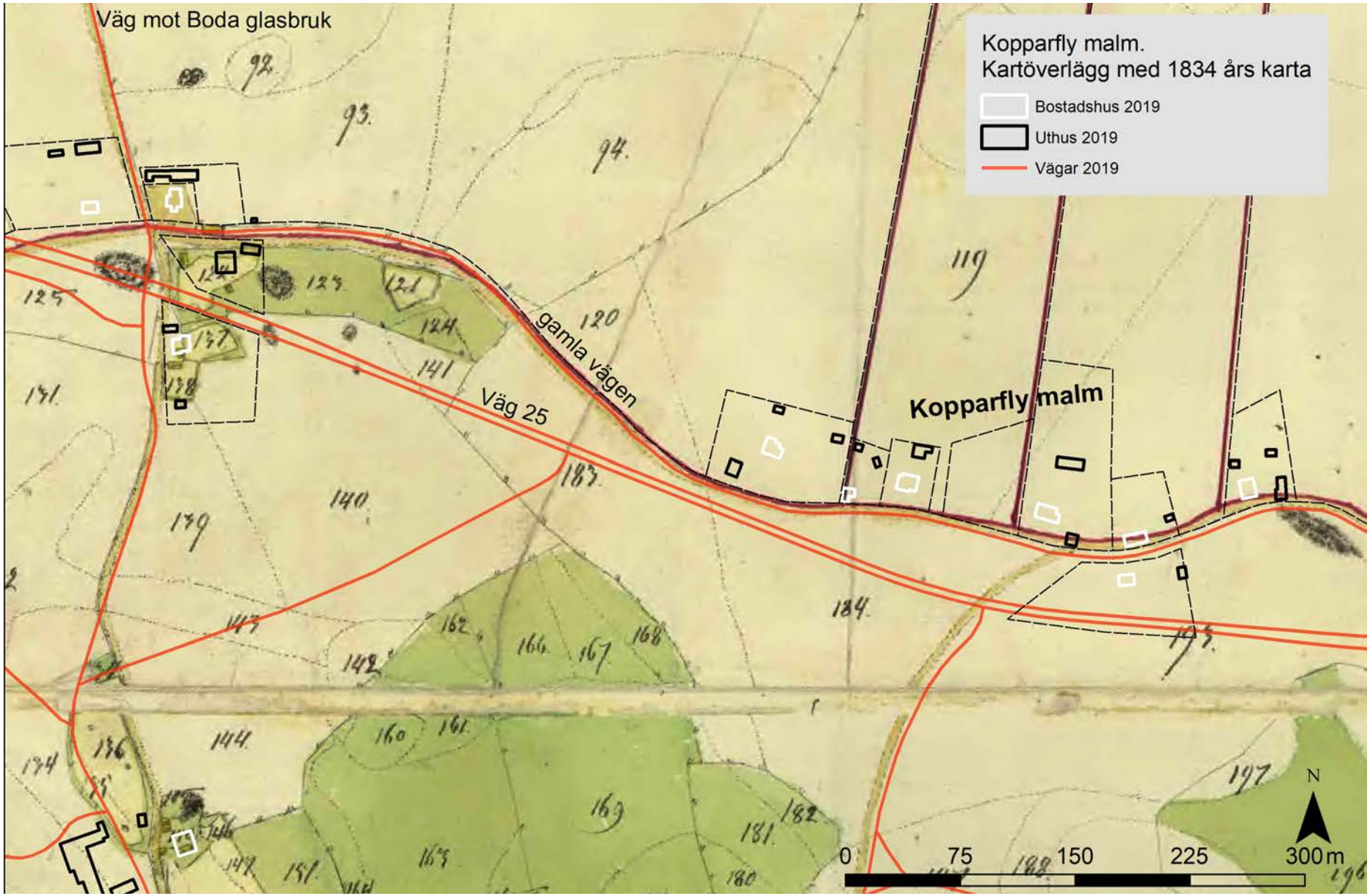

Karta från 1834 med dagens hus (vita och svarta) och vägar (röda) ovanpå den gamla kartan. Kartöverlägget visar att de äldsta småhusen låg vid vägkorsningen. Alla småhus utmed vägen öster om vägkorsningen tillkom troligen i slutet av 1800-talet.

Stugorna har en för malmbebyggelse typisk liten skala. Denna är möjlig att förstå även efter sentida tillbyggnader och förändringar. Äldre byggnadsdetaljer som lertegeltak är av kulturhistoriskt intresse.

I vägkorsningen en bit väster om malmen fanns små stugor redan i början av 1800-talet. Det är oklart om denna stuga har så hög ålder eller om det ersatts av ett nyare hus på samma ställe. Det har dock karaktären av malmbebyggelse genom den lilla skalan.

Bilder nedan: Flera uthus finns kvar på malmen. De kan ha använts för smådjur eller för förvaring.

En ladugård som liknar de ladugårdar som hör till bondgårdarna, men i mindre skala, finns på malmen. Välbevarade ladugårdar som hör till malmbebyggelse, torp eller småställen är idag ovanliga, vilket gör att dess kulturhistoriska värde är högt.

Historik

Här hittar du berättelser om människor och andra viktiga företeelser som präglat kulturmiljön.
En förklaring till varför de höga kulturhistoriska värdena finns på platsen.

Läget och namnet

Bygränsen i väster, mot byarna Selemåla, Haddamåla och Förlångsö (Boda glasbruk) i Algutsboda socken, var inte bara sockengräns utan även länsgräns fram till 1969. Kopparfly tillhörde Madesjö kyrka fram till 1898 då byn var en av många som överfördes till Örsjö socken. Avståndet till kyrkan minskades från 15 kilometer till cirka fem kilometer.

Ordet koppar, eller knapper, kan tolkas som ett dialektalt ord som betyder stenig mark. En äldre stavning är Kaaparaffly. Ordet fly betyder våtmark. En annan tolkning av namnet är att det skulle betyda handelsplats vid sumpmark. Ordet kappare skulle syfta på handelsmän, vilka skulle kommit ridande från Kalmar, Växjö, Karlshamn eller Vetlandahållet, och att de skulle träffats här eftersom det låg ungefär mitt emellan. Detta är dock inte bekräftat.

Byns äldsta historik

Bosättningen i området kring Kopparfly kan härledas till i alla fall medeltiden. Ursprungligen fanns en gård, ett hemman, som redan på 1500-talet var folkrik. I 1533 års register över den extraordinarie skatt heter brukaren Per Ebbesson. 1539 skulle han årligen betala ett pund smör (cirka sju kg), en spann malt (ungefär 80 liter), två öre, en packe näver och fodring för två hästar. 1571 deklarerade bonden Olof Mattsson följande tillgångar: ½ lispund koppar, tre oxar, nio kor, tre tvåårsungnöt, en ettårs ungnöt, åtta får, åtta svin, hästar för 20 mark. Hans bidrag till Älfsborgs lösen blev 17 mark, ett av de högre beloppen i Madesjö och ett bevis om att Kopparfly då var ett välställt hemman.

År 1591 delades gården, hemmanet, i två delar, 1613 i tre och 1699 i fyra. Delningarna fortsatte så att det år 1740 fanns fyra gårdar, 1750 sex och 1780 sju. Detta antal bestod sedan i mer än 200 år. I husen bodde också ”inhyses”, inneboende, och på byns mark fanns båtsmantorp. I slutet av 1700-talet ökade befolkningen här såväl som i landet. På 1820-talet fanns sju gårdar i byn, samt mellan sex och tio torp. På 1840-talet finns det uppgift om att byns folkmängd uppgick till 81 personer. På 1870-talet bodde drygt 90 personer i byn. Utvandringen härifrån var blygsam, enligt uppgift utvandrade sex personer.

En viktig anordningar för bonden i det gamla självförsörjande samhället var en kvarn. Enligt en karta från 1812, från grannbyn Förlångskvarn, fanns två kvarnar som tillhörde Kopparfly i gränsbäcken mellan de båda byarna. Nummer 12 benämns i texten ”en qvarn tillhörig Koperfli” och nummer 13 ”en qvarn som äfven tillhör Kopparfly”. Laga skifteskartan över Kopparfly från 1841 visar också (otydligt) en byggnad och troligen en dammvall på samma plats som nr 12 enligt beskrivning ovan. Marken intill har numrerats till 62 och benämns som ”Qvarnakärret”. På samma karta från 1841 visas något som ser ut som en grävd kanal i byns nordöstra del, vid Örsjöån. Det är möjligt att något verk, som en kvarn, funnits här, men detta är inte bekräftat. I 1697 års kvarnkommissions protokoll heter det: ”1 Kopparfly. Nils och Nils Swensson med Jacob kunna mahla sin säd men intet mehra.” Detta tyder på att det handlade om en liten skvaltkvarn, som bara fungerade när det fanns gott om vatten i bäcken.

Torpare, båtsmän, hantverkare och inhyses

Det har funnits ett antal torpare och hantverkare registrerade i Kopparfly. Det finns flera olika hantverkare nämnda i handlingarna, som salpetersjudare och flera skomakare. Även en mjölnare finns registrerad. Skomakarna kan kopplas till läget utmed landsvägen och mjölnaren till läget intill Förlångskvarn på andra sidan bygränsen.

Under en period fanns tio torpare på Kopparflys ägor registrerade längre eller kortare tid. Alla bostäder var dock inte torp, utan backstugor förekom också. Enligt den äldsta kartan över byn från 1834 fanns ett torpställe med många små hus och åkrar norr om bykärnan samt ett par småhus vid vägkorsningen norr om byn. Dessa är typiska lägen för den del av befolkningen som inte hade egen gård. Malmen med läge utmed gamla landsvägen, öster om vägkorsningen, började bebyggas i slutet av 1800-talet. Här slog sig olika hantverkare ned, i typiska små stugor.

På gårdarna fanns också en del personer som bodde som ”inhyses”. De kunde bo i ett rum i bostadhuset eller i särskilda undantagshus. Ofta tillhörde de den äldre generationen. Flera änkor finns också registrerade i byn.

Flera båtsmän bodde på Kopparflys marker, även några som tillhörde en annan rote. Det finns även exempel på flera avskedade båtsmän som bodde här, i enklare stugor.

BACKSTUGUBEBYGGELSE
En backstuga är en liten, enkel "stuga" som ligger på någon annas mark. De som bodde i dessa stugor kallades backstugusittare. Själva stugan kunde vara ett litet bostadshus i trä, samma som ett "torp" eller delvis ingrävd i en backe, en "jordkula".

Kopparfly under 1800-talet

Laga skifte genomfördes 1834–1841. I samband med detta flyttades fyra av byns sju gårdar till nya lägen. Tre av dem i byns utkant eller närhet och en längre ifrån byn, på byns norra utmark. I samband med att dessa gårdar flyttades kunde nya bostadshus och ladugårdar byggas, men det är också troligt att delar av äldre timmerstommar flyttades och återanvändes. Tre av gårdarna fick ligga kvar centralt i byn på den gamla bytomten. Vi vet inte hur länge det dröjde innan de nya gårdarna var i drift eller när nya bostadshus var på plats.

Som på så många andra håll i det sjö- och madrika Småland genomfördes olika utdikningar för att omvandla de blöta madmarkerna till odlingsbara åkrar. Detta var typiskt för perioden andra halvan av 1800-talet och en bit in på 1900-talet. 1884 gjordes en undersökning och en plan som visade ”vattenskadad mark”. Tanken var redan då att genomföra ”torrläggning”. På 1890-talet grävdes en stor kanal utmed hela byns gräns i väster, från Nässjömålasjön fram till en mad, Skarmaden, i byns norra del. Skarmaden låg i närheten av det som senare blev Boda glasbruk.

Redan innan mader dikades ut och användes som åkrar var de ekonomiskt viktiga för bönderna i byn. De användes för att slå gräs som användes som vinterfoder (hö) till djuren. Ju mer gräs en bonde kunde skaffa ju fler djur kunde han stalla över vintern. Fler djur gav ökad inkomst, bland annat i form av mjölk. På så sätt bidrog höskörden på maderna i hög grad till gårdens välstånd. Att maderna var mycket viktiga syns inte minst på skifteskartan, där varje gård mycket noga fått varsin remsa av mark fram till maderna utmed Örsjöån. På 1830-talet fanns i Kopparfly by inte mindre än 44 ängslador (madhus) markerade på kartan. Varje gård måste ha haft flera lador, för förvaring av det gräs (hö). Dessa låg på karaktäristiskt småländskt vis utspridda långt ifrån gård och by, på utmark oftast vid vattendrag eller mossar (mader) (översilningsmarker) men kunde också ligga i ängsmark. Själva ladan låg på någon stabilare, eventuellt högre, mark än maden. När mossodlingarna övergavs, nya jordbruksmetoder infördes och så småningom jordbruk lades ner förföll dessa lador, så att det idag inte finns en enda kvar.

En av bönderna i byn, J G Pettersson, var den förste personen att begravas på Örsjö kyrkogård, då han dog 1893. Gravstenen ska finnas kvar.

Gemensamma angelägenheter i byn

På en av gårdarna drevs ett, enligt uppgift legalt, brännvinsbränneri fram till 1860-talet. En vattenkälla bakom ladugården användes. Denna kallas än idag brännvinsbrunn och användes troligen gemensamt i byn. En gemensam stenmangel fanns också i ett utrymme i en av byns ladugårdar. Ett annat gemensamt projekt var byns stensatta varggrop. Både brännvinsbrunnen, mangeln och varggropen finns kvar.

I ladugården finns flera utrymmen som användes gemensamt i byn: en mangelbod och ett litet brännvinsbränneri.

En enkel inhägnad markerar platsen för det som än idag kallas brännvinsbrunnen.

Malmen

Malmens historik är inte nedtecknad eller välkänd. Äldre handlingar anger att de som bodde i de små stugorna här var flera änkor och olika hantverkare. Detta är typiskt för malmbebyggelse. Det är känt att skomakare, skräddare, smed, gamla bönder, änkor och båtsmän har bott här. In på 1960-talet fanns också en frisör i ett av de små husen. Det finns andra exempel på hantverkargator i närområdet, till exempel vägsträckan mellan Broakulla och Eriksmåla.

Kopparfly under 1900-talet

En liten eller medelstor bondgård kunde försörja en familj, med den tidens krav på standard och bekvämligheter. På den utskiftade gården söder om byn byggdes ny ladugård på 1930-talet. Ett par äldre mangårdsbyggnader ersattes med nya på 1920-talet. Under första hälften av 1900-talet hade varje gård i byn mellan sex och tio kor samt en till två hästar. Av byns sju gårdar hade fyra 10 kor. Jordbruket bedrevs på liknande sätt som det gjort i många hundra år, men med modernare maskiner. Samma åkrar brukades. Vissa nymodigheter infördes. Traktorer blev viktiga redskap i stället för hästen. Stallen var inte längre fyllda med djur och nya traktorgarage byggdes i byn. Mjölken hämtades med mjölkbil och kördes till mejeriet i Örsjö, senare Broakulla och längre fram Nybro.

Önskemål eller behov av att få det bättre fanns dock säkert. Utdikningen av den stora kanalen utmed hela västra bygränsen är exempel på detta. Genom utdikningen fick man nya marker att odla säd på några år. Detta syns tydligt på kartan från 1941. Dels finns ett mossodlingsområde utmed kanalen i byns västra del, dels på ett par andra ställen med mindre odlingar, som till exempel Lassakärr och Gubbafallet.

I början av 1900-talet öppnades nya möjligheter för böndernas söner som inte ville eller kunde försörja sig på vad jorden gav. Förutom utvandring fanns en hel del industrier i området, främst glasbruk och träindustri. Bröderna Svensson som var från en av gårdarna i byn jobbade som snickare i trakten. De startade två olika sågverk i Kopparfly på 1940-talet. De kunde periodvis ha flera anställda. På grund av de dåliga kommunikationerna byggdes en övernattningsbarack för sågverksarbetare att bo i under arbetsveckorna. Det finns också exempel på andra verksamheter som startats upp av bybor. I en av de tomma ladugårdarna inrättades en träverkstad, som tillverkade takspån av ek till kyrkor. I en av ladugårdarna centralt i byn inrättades ett byamuseum.

Efter andra världskriget fanns en ny framtidstro, nya möjligheter och säkert nya önskemål. Nymodigheter som bil, moderna kök, badrum och frysbox kom att påverka både människor och byggnader. Precis som i övriga landet skedde en stor förändring på 1970-talet. Det blev inte längre möjligt att försörja en familj på de små gårdar som fanns i byn. Byborna fick leta efter andra jobb i området. Att många fick möjlighet att köpa bil gjorde det också möjligt att pendla till arbetet. I Nybro stad fanns många industrier och arbetstillfällen. På 1980-talet byggdes väg 25 om och rätades vilket gjorde pendlingen ännu kortare. Mossodlingarna övergavs. I stället började åkrarna användas till att så gräs (vall), för att få vinterfoder till djuren. Den manuella lieslåttern övergavs, vilket påverkade floran. De flesta stenmurar och odlingsrösen kunde dock ligga kvar. De sista mjölkkorna försvann från byn 1991. I dess ställe startade ett modernt hönseri 1995. Flera av åkrarna i byn arrenderas ut till en jordbrukare i en grannby. År 1995 startade företaget BIARO på en av gårdarna.

Kopparfly i framtiden

Här ges förslag på förhållningssätt inför framtiden för hur kulturmiljön ska bevaras och utvecklas.

Nybro kommun vill att kommunens kulturmiljöer ska bevaras och utvecklas så att kommande generationer kan ta del av dem. Under rubriken "bevara" anges vad vi är skyldiga att ta hänsyn till enligt lag. Under rubriken "utveckla" finns tips om hur viktiga kulturmiljöer kan utvecklas och förvaltas så att deras värden finns kvar för eftervärlden. Tipsen kan rikta sig till Länsstyrelsen, kommunen och/eller till dig som privatperson.

Läs mer tips om hur du kan vara med och utveckla kulturmiljöer under "Generella råd" i Kulturmiljöprogrammets inledningskapitel.

Utveckla

Regelbunden skötsel och öppethållande av odlingslandskap och vägmiljöer är avgörande för tillgänglighet, upplevelser och kulturhistoriska värden i byn.

Nya bebyggelselägen bör anpassas efter det äldre vägnätet och andra äldre strukturer. Nytillkommande bostadsbebyggelse bör utgöras av fristående småhus i 1–2 våningar. Nya villor bör ha trädgårdar som omgärdas av staket, häck eller mur.

Det är av stor vikt att så många som möjligt av odlingslandskapets äldre ekonomibyggnader och stenkällare behålls. Byggnaderna kan gärna få nya användningssätt, även om det kan komma att kräva om- och tillbyggnader.

Det är viktigt att de äldre byggnadernas skala, form, detaljer, stil och karaktär finns kvar. Ny- och tillbyggnader kan byggas i avvikande stil och kulör, men i anpassad skala, och med en placering som passar på tomten.

Malmens karaktär bör behållas. Husen bör vara småskaliga, med tillhörande omgärdade trädgårdar. Tillbyggnader bör ske i låg skala och med en placering som passar på tomten.

Byn, med särskilt fokus på det gamla byläget, bör fornminnes-inventeras.

Referenser

Muntliga

Börne Thorstensson

Läs mer/referenser

Kvarnar och bäckar i Örsjö socken, kvarninventering av Jarl Karlsson, Madesjö-Kristvalla-Örsjö hembygdskrönika, 2011.

Gårdar i Örsjö, del 1 Björkstorp-Kroksjö, Folke Petersson (Nybrosamlingen, Nybro bibliotek).

Hembygdskrönika år 2013, 2013.

Boda glasbruk – Förlångskvarn, Kulturmiljöenheten projekt INVÄVA (Inventering och värdering av vattendragens kulturmiljöer), Länsstyrelsen i Kalmar län, (Susann Johannisson), 2015.

Sveriges bebyggelse: statistisk-topografisk beskrivning över Sveriges städer och landsbygd. Landsbygden, del III, Kalmar län, Sigurd Erixon (red),1958.

Gods och gårdar i Kalmar län, band II, Studieförbundet Vuxenskolan Kalmar län, 2013.

Det medeltida Sverige; Band 4, SMÅLAND, 1 Möre: Norra och Södra Möre, Olle Ferm o Thor Rahmqvist, Riksantikvarieämbetet, 1987.

Kulturminnesvård i Nybro kommun, Nybro kommun 1988.

Övriga referenser

http://www.nybrokunskap.se/kopparfly/
http://www.blekingesf.se/batsmansregistret
Fornminneskartan: www.raa.se/fornsok
Historiska kartor: www.lantmateriet.se, historiska kartor